

Кудренко Н.В.,

Ніколаєнко С.М.

Національний університет харчових технологій

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті досліджено основні теоретико-методичні основи визначення економічної ефективності діяльності підприємств. Детально розглянуто найбільш поширені методи і підходи щодо визначення економічної ефективності з погляду науковців, які в своїх працях вивчали вказане питання.

Ключові слова: *економічна ефективність, дослідження, основні методи, ключові аспекти.*

Проблема дослідження методики визначення економічної ефективності діяльності підприємств є особливо актуальною на сьогоднішній день. Про важливість вивчення економічної ефективності як поняття економічної науки і методики її визначення свідчить той факт, що початок дослідження вказаного питання припадає на науковців кейнсіанської школи. Зазначимо, що наукові пошуки щодо оптимального визначення економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання продовжуються, адже зацікавленість нею виникає на різних рівнях – від менеджерів і власників підприємств до керівників держави. Оцінка економічної ефективності виробничої діяльності підприємств, прийняття управлінських рішень, витрат ресурсів, впровадження нових технологій і досягнень науки у виробничо-господарські процеси становлять особливий інтерес як для вчених, так і економістів-практиків.

У сучасній економічній науці щодо методики визначення та оцінки економічної ефективності діяльності підприємств існують різні погляди.

Наукові праці А. Гусева., В. Свободіна, В. Мацибори та інших провідних науковців свідчать про активний пошук показника, який би найкраще визначав рівень ефективності виробництва. На сучасному етапі досліджень багато вчених-економістів відзначають, що ефективність є співставленням одержаного результату до понесених затрат. Але на сьогоднішній день не існує однозначної

думки, що є результатами економічної ефективності діяльності підприємств, а що затратами. Кожен учений відстоює свою точку зору щодо даної проблеми. Але всі провідні науковці погоджуються з тим, що визначаючи економічну ефективність суб'єктів господарювання необхідно обрати таку оцінку економічної ефективності, яка б враховувала всі найважливіші фактори, які впливають на виробничі процеси та результати виробництва, забезпечували можливість для порівняння економічної ефективності роботи підприємств, виробничо-господарських комплексів та інших об'єднань.

Зазначимо, що більшість учених визначають, що економічну ефективність слід визначати на основі системи економічних показників тому, що на основі одного загального зробити висновки про виробничо-господарську діяльність підприємства складно. Так, ми погоджуємося з думкою вчених С.П. Азізова і П.Т. Саблука, які вважають, що саме на основі системи показників в комплексі можливо визначити економічну ефективність використання земельних ресурсів, праці, засобів виробництва, худоби, а також впливати на господарські процеси [1; с.775].

В.Г. Андрійчук зазначає, що для проведення оцінки економічної ефективності виробництва потрібно застосовувати наступну систему показників: показники продуктивності та рентабельності виробничих ресурсів, показники рентабельності продажу, показники розрахунку ефективності за методом DEA [2, с. 58].

На нашу думку, актуальним і простим у розрахунках є метод, запропонований М. Лишанським, який для обчислення узагальнюючого показника пропонує вибирати вихідні дані, щоб вони у сумі відображали результат роботи всієї галузі [1, с. 33]. Автором для отримання основного узагальнюючого показника запропоновано використовувати абсолютні показники: валова продукція галузі, вартість основних виробничих фондів галузі, фонд оплати праці, середньорічна чисельність робітників галузі, витрати на реалізацію продукції, прибуток або збиток від реалізації на основі яких буде в подальшому розраховано відносні показники, які просумуємо. На останньому

- третьому етапі просумуючи результати відносних показників досліджуваної галузі одержимо узагальнюючий показник, що розраховується у відсотках. Основною перевагою одержаного в результаті проведених обчислень показника, на нашу думку, є відсутність залежності його від величини господарства, спеціалізації та впливу інших факторів. Але слід враховувати, що одержана додатня розрахована величина узагальнюючого показника свідчатиме про покращення роботи досліджуваного суб'єкта господарювання, а від'ємна навпаки про погіршення діяльності.

Метою статті є розроблення теоретико-методичних положень для проведення оцінки економічної ефективності діяльності підприємств у сучасних ринкових умовах, розробка методичних рекомендації щодо пошуку шляхів підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств.

В процесі наукового дослідження теоретико-методичних підходів щодо визначення і оцінки економічної ефективності підприємств важливим є проведення детального аналізу даних про різні сторони виробничо-господарської діяльності суб'єктів. Саме на основі принципів системного аналізу можливо достатньо глибоко оцінити економічну суть явища, адже об'єкт вивчається з усіма чинниками, факторами, обставинами, які в тій чи іншій мірі впливають на кінцевий результат виробничого процесу. На основі вказаного принципу проводиться аналіз динамічності та взаємозв'язків між окремими елементами системи.

В науковій економічній літературі в основі методологічних підходів до оцінки економічної ефективності зустрічаємо розкриття суті поняття критерію як співвідношення одержаного ефекту до витрат ресурсів (факторів), що його зумовили. Оцінка ефективності виробничо-господарської діяльності проводиться двома способами: мінімізації і максимізації.

У відповідності до першого напрямку, оцінка економічної ефективності діяльності проводиться шляхом мінімізації можливих понесених на

виробництво певного обсягу продукції витрат, при чому вважається, що мінімально-можливі витрати є завжди меншими від фактичних.

Другий напрямок оцінки економічної ефективності визначає одержання максимально можливого кінцевого результату (прибутку) до фактичного при певному обсязі витрат. Зазначимо, що максимально можливий результат є завжди більшим за фактичний. При чому показник економічної ефективності виробництва як при мінімізації, так і при максимізації знаходиться у проміжку від 0 до 1. Якщо значення показника наближається до 0, то це означає, що понесено значні втрати наявних ресурсів і низький рівень ефективності, а якщо навпаки - наближається до 1, то це свідчить про високий рівень ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства і низький рівень втрат ресурсів.

Підвищення економічної ефективності виробництва в сучасних умовах господарювання і його послідовної інтенсифікації неможливе без об'єктивної економічної оцінки різних явищ, але на основі лише економічної ефективності надати оцінку виробничих процесів не можливо. Необхідно проаналізувати конкретні показники, що відображають вплив різних факторів на виробничо-господарську діяльність.

На нашу думку, оцінку економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств необхідно проводити в наступній послідовності:

- 1) прогнозна оцінка економічної ефективності виробничо-господарської діяльності виконується на стадії відбору нових технологій, програм, фундаментальних і прикладних досліджень а також пошуку нових шляхів впровадження окремих сучасних інноваційних проектів.

- 2) планова оцінка економічної ефективності діяльності підприємств проводиться на стадії розробки і затвердження техніко-економічного обґрунтування та бізнес-плану з урахуванням результатів проведених маркетингових досліджень. Результати прогновної і планової оцінки економічної ефективності функціонування суб'єктів господарювання

застосовуються для визначення доцільності інвестування в конкретну програму подальшого розвитку.

3) фактична оцінка економічної ефективності діяльності підприємств проводиться в процесі функціонування з метою визначення її результативності, обґрунтування правильності прийняття управлінських рішень по продовженню досліджень та нових ресурсозберігаючих технологій, їх коригування та фінансуванню.

Оскільки основною метою діяльності підприємства є одержання максимального прибутку при мінімальних затратах тому, важливим є проведення детального аналізу показників прибутковості та рентабельності виробництва, адже саме вони відображають економічну ефективність діяльності підприємства за окремий визначений період. На сучасному етапі господарювання в Україні в умовах реформування економіки спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, зростання понесених витрат, що являється визначальним фактором збитковості багатьох підприємств. У зв'язку з цим управління суб'єктом господарювання вимагає вдосконалення розроблення теоретико-методичних основ та методів оцінки прогнозування прибутку. Чим більше уваги приділяється цій економічній категорії, тим ефективнішою буде виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Планування прибутку є процесом розроблення системи заходів щодо забезпечення її формування в необхідному обсязі й ефективне використання відповідно завданням розвитку підприємства в майбутньому періоді. На основі розглянутих показників прибутковості виробничо-господарської діяльності підприємств розраховують показники рентабельності. Особливості їх обчислення полягає в тому, що прибуток, який взятий на певному етапі його формування, відноситься не до повної собівартості готової продукції, а до обсягу чистого продажу, який визначається як виручка від реалізації продукції за відрахуванням з неї сум за некондиційність продукту і дисконтних знижок.

Вище вказані показники доповнюють один одного та відображають, ступінь відшкодування цінами реалізації витрат понесених на виробництво готової продукції, а також цінову конкурентоспроможність підприємства.

Важлива роль у зростанні економічної ефективності діяльності підприємства приділяється аналізу собівартості продукції. Пошук нових шляхів зниження собівартості продукції є одним з найважливішим чинником розвитку підприємства. Собівартість є одним із основних показників господарської діяльності підприємств, зниження якої можливе лише за умови проведення детального аналізу витрат і пошуку нових шляхів щодо їх зниження. Удосконалення системи управління витратами націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Зазначені цільовий і системний підходи для оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств вважаємо заслуговують уваги науковців, а також потребують детального вивчення з метою практичного застосування. Адже підвищення економічної ефективності передбачає економію поточних витрат на виробництво, оптимізацію використання діючого капіталу, а також максимізацію прибутку.

Висновки. Обрана система показників, яка використовується для визначення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств повинна відображати витрати всіх видів наявних ресурсів, що споживаються на підприємстві; створювати передумови з метою виявлення резервів підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання; стимулювати до пошуку нових і використання всіх можливих резервів, відображати рентабельність та прибутковість роботи; забезпечувати необхідною інформацією щодо ефективності виробничих процесів на всіх рівнях управління, виконувати критеріальну функцію.

Економічна ефективність функціонування підприємств всіх галузей народного господарства залежить від впливу багатьох факторів, зокрема, кон'юнктури ринку, попиту на готову продукцію, що випускається, її конкурентоспроможності серед споживачів щодо ціни і якості, технічного і технологічного рівня виробництва, його відповідності сучасним вимогам, кваліфікації й досвідченості виробничого і управлінського персоналу тощо.

Використані джерела:

1. Азізов С.П. Організація аграрного виробництва і бізнесу: підручник / С.П. Азізов, П.Т. Саблук, П.К. Канінський; за редакцією С.П. Азізова, П.Т. Саблука. К: ННЦ ІАЕ, 2006. – 760 с.
2. Андрійчук В.Г Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва / В.Г Андрійчук // Економіка АПК. 2005. - №5. - с. 52-63.
3. Лишанський М. В порске обобщающего показателя /М. Лишанский // Экономика сельского хозяйства. 1979. - №10. – с. 31-34.

Кудренко Н.В., Николаенко С.М. Теоретико-методические основы определения экономической эффективности

В статье исследованы основные теоретико-методические основы определения экономической эффективности деятельности предприятий. Подробно рассмотрены наиболее распространенные методы и подходы к определению экономической эффективности с точки зрения ученых, которые в своих трудах изучали изучаемый вопрос.

Ключевые слова: *экономическая эффективность, исследования, основные методы, ключевые аспекты.*

N. Kudrenko, S. Nikolaenko Theoretical and methodological foundations of economic efficiency.

This article explores the main theoretical and methodological basis for determining the economic efficiency of enterprises. Detailed analysis of the most common methods and approaches to the definition of economic efficiency in terms of scientists who have studied his works in the above question.

Key words: *economic efficiency, research, basic techniques, key aspects.*